

Landskap: Småland Upptecknat av: P. H. Larsson
 Härad: Smålands Adress: Tolag, Lager
 Socken: Berga Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1941 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lv. folk. k.
5, 1941.

Folkliga folklitteraturer.
Folkopägnar s. 1-20.

(Var. på Landsmils- och Folk-
minnesarkivets maskintryck nr 53)

Innehåller även: Tag 1-20.
Kyrkogrimmen s. 7.
Årigång - glosor s. 8.
Vallhjon s. 11.

H. & 13
 L. u. F. 31.
 L. u. I. 9.

Skriv endast på denna sida!

Lyphosaguer.

Enligt gammal och ännu
icke vederlagd uppfattning blevo
de första kristna Tempeln här i
desa byggen uppförda längs Sa-
gadalen. Bredvid floden gick ju
den forna Sagsstigen, som sedan
under tidig medeltid hade stor
betydelse för samfärdseln genom
landet och mer till hamnstäderna i
Thåne. Denna väg synes de första
kristna missionärerna ha följat
uppåt landet och slutligen av deras
verksamhet här blivit de små
Tempeln, ^{och} längs de första församling-
arna bildade. Folktärdiffusionen på
länge haft mycket att berätta

ACC. NR. M. 7829:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

om den första kyrkans tillkomst
såväl här som i andra försam-
lingar, men dessa kyrkoskizner
ska jämföras de senaste teckningarna
och mer och mer jämföras. De
som inte genom jämförning råd-
dats att eftervärlden ska gå till följ-
ande. Någon bland dem har emell-
ertid skrivits och skola i det föl-
jande behandlas.

Berga

På en liten höjd väster om Långans
strand ligger Berga kyrka, som skall
vara nummer 1 i ordningen på denna
plats. Den äldsta var en rundkyrka
och låg litet norr om den nuvar-
ande kyrkan, där den på 1870-talet an-
lagda s. k. nya kyrkogården ligger.

De gamle hells jne, att detta va-
rit ett hedniskt offertempel, som
efter kristendomens inflyande förvand-
lats till kyrka. På grund härav
saknas på platsen om valet av
myrkplats med Thillingstjärn o.d.
Berga var som bekräftar en betydande
de offerplats längets tillbaka under
hednisk tid och som minne här-
ifrån berättas ännu ett par offer-
ställen (se Oskar Riden: Hälldräp-
ningsställen i anslutning till nya
Svenska kyrkan, pag. 82, Lund 1938 och
min artikel: Berga kyrkas 100-års-
fest, pag. 45, Gunglby 1922).

Ärskare anse, att de äldsta
församlingarna varit små. Denna
åsikt har nog sin rättighet, men

ifråga om Berga och förhållandet mot
 staten. Sien om Tofojo fol. socken,
 som numera utgör en del av denna
 församling, kommit till stånd
 samtyckt med Berga. Tillhörde
 dock den nämnda församlingen
 även ~~den~~ ^{under medel} ~~den~~ ^{den} de stör-
 re sockarna såväl vad invånare-
 antalet som kyrkorna beträffar.
 Någon annan sockerindelning är
 inte heller int. känd. Ett kapell
 har funnits i Östlov, men
 någon särskild församling har det
 aldrig int. varit (högst det samma).
 Det var ju int. så förvånligt under
 medeltiden att mäktiga personer lät
 uppföra ett kapell åt sig och sina
 underhåvande. Så: Olaf, Hamneda

Ha!

Prosten, i Tåglanäs, Frälsings socken
om fl. ställen.

När kyrkspäisen här i Berga
redan på förhand bestämd, kan
man också säga att den var och
är fortfarande miss i byn. Många
har emellertid ändå till och med
halvannan gamla svenska mil lång
väg dit och vad detta betydde med
Hälsig eller inga vägar, såsom för
var förhållande, kan lättare tänkas
än beskrivas. Vid intressanta om-
byggnad av kyrkan! Kan det och-
skä på tal om att församlingen
börde delas upp i två med La-
gadin som naturligt skiljegräns
dem emellan. Därför var de gamla
vägar beakta var det meningen

*) Menar man det var under tiden för 1819 eller för medeltidskyrkans tid
konst? Man bör inte säga.

att myskplaisen för den östra delen
av församlingen skulle förläggas till
Skerfvelsboda och för den västra
delen på Blögårdjung. Vilka namn
som dessa båda församlingar skulle
bärist förmåter införs ägaren, men
det förhåller sig så att det hade blivit
Östra och Västra Söga liksom vi nu
ha Östra och Västra Torås eller nå-
gonting liknande. För vissa byar
Blö. Väst. Torås. Kallnare och
Husie hade en sådan reform med-
föra en förändring i stället för förhö-
rad myskväg, medan fördelarna kom-
mit Horda, Svanåga, Gehrullsmo
och Nava grannhalls väja till gods.
De sydöstra och nordöstra delarna av
den andra sockerhalvan hade också

frå samma stads fäst sin kyrkoveg
förlängd, ifall att man här fäst
Högskjering till kyrkovegen i stället
för Berga. ^{varhornsmannen}

Vad som Berga gamla kyr-
ka, som var 1819, en gång under
medeltiden uppfördes berättas sägner
att man i det sydöstra hörnet
av grunden begravde en levande
sugga. Detta bjur skulle enligt
folktröskningarna skydda den
religiösa byggnaden från inväran
av troll och gäddor. Man trodde
^{sakunde} att bjuren ifråga fortsatte
sitt liv efter att den så ståt ha
drottats men kallades nu för Myrko-
^{grimmens eller} Blason. Detta bjurväsen hade även
till uppgift att vakta Myrkogården

H. G. 13

För all slags inkräktare å nattetid.
Färdigt kunde julnatten var glassen
framme och promenerade inte
på kyrkogården. De ärosgångar-
na var hon mycket respekterad
och dessa fångt iakttaga en stor
försiktighet samt ståa sig för att
komma ut för sina i ledens
väg. Men att det ganska länge
sedan glassen visade sig för äro-
gångarna här. Det kan ju förekom-
mit att man gått ärogång till
denne kyrkan ända in i sena ti-
den, men numera har det ganska
spökviset försvunnit. Också har tagit
vägen ut igen. Även de sista
ärogångarna påstås att resultatet
har varit att intet av julkvälspromenaden.

S. 4. F. 31

Man fick nämligen varken se
eller höra något ovanligt.

Här Berga Kyrkan hade
kommit till var det här som
på så många andra ställen i
väst land de gamla prästerna
till en firingsplatta och där
ritade de så många slag inför
detta Tempel, men tydligen
tröffade inget av dem på mål.
Den största bland dem är Klara.
Hall på Skillebarken (Obs! ^{af Gud} ~~af Gud~~
i första stegen) i Tallnarens Namn.
begärd. Den väldiga stenen har
blivit klyvd uppifrån och ned
och i anledning härav fått sitt
namn. Klara-hall skall ligga
ungefär mitt emellan Berga

och Tveegds bygha. Enligt säg-
nen var det en jätte, som inte
kunde fördraga det nya brudbrudet
: Berge, därför att Kristi läsa
där förbrukades. Från en plats i
Tveegds riktade han den väldiga
stenen mot Berge bygha, som
störvelaktigt hade spröts i
spjällor. ifall oss avsikten med
denna höst hade lyckats. Om
en sten var för tung eller av
annan orsak från lämnas där-
ifrån. Den kom : detta jätteskott
inte sin fram till sitt mål, utan
hamnade på halva vägen i Skil-
kebarken och där ligger den än
jagande. Först då gjordes att
söka till stället av den kolossala

stenen för byggnadsrindamål, men
dess försikt. har man av obekant
anledning uppgjivit.

Under det gamla bylivets
tid sammlades och ätthildes de
otta gårdarna i byn vallkreatur
på Skillebarken och här, i
skugga av den stora jättestenen,
buktade vallbjörnen uppehålla sig.

En annan jättesten ligger
ett litet stycke norr därom på Rull-
naveha Lunnagårds äga stroat in-
vid (Norr om) byn ligger mot Årtagsvägen.
Denna sten vände sig för varje gång
den höj mysklockorna på.

Längre berättas vidare att
när Betza myskan en gång i ti-
den hade uppförts, bodde här

ACC. NR. M. 7829:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

en jätte i berget vid Fickinge.
Gångbenet varken, som inte kunde
pita den vita Krista läsa, dess
templet och mysklosterets klång.
Han hade varit sig för att kom-
ma myskan i ~~berga~~ jän fall
och tog därför denna sten och
rikade den för mot berga. Men ha-
sies vasslyshades, så att stenen
i stället hamnade på denna
plats.

Utid den sistnämnda jätte-
stenen har man för även bedri-
vit bedrick offret till de gam-
la sagorna. Binn så långt
fram i tiden som på år 1920 - Rådes
bubade en gammal offer vid den-
na sten. Bunnan ålled 1927.

På Hveranäs i f.d. Skive.
Man ligger ett stort flyttblock.
Bågen förmåter att en jätte en
gång i tiden bodde i Fickinge.
Det var sedan Berga kyrka hade
kommit till och jätten, som inte
kunde få att den nya kyrkan fick
fast mark där i dess byggnad, hade
svårt att fördraga gjutet av dess
ringblock, som fördes till Fickinge.
Man kastade därför den stora stenen
härifrån och tillade den mot Berga
kyrka, men sågade därvid att kom-
ma ett god stycke öster därom, så
att stenen föll ned på Hveranäs.

I öfrigt annan berättelse var det på en
annan plats han stod, när kastet ägde rum.

det den förfärande konstligger. Också små gräpningar i stenen på folkfantasiens kallas jättens vasa märken efter jättens fingrar, när kasken utgjordes.

I stället ligger också en jättsten, som sägner förmåder att den varit kastad mot Berga Beyka, men att den slagits ner här på en viss avstånd från det tillämnade målet.

Mythologiska ha i sådant äldre tid spelat en icke oväsentlig roll i folkfantasierna. Andra människor ville hämta och ständigt komma åt dem, men jättar och storslagarna hade dem nära och höllt därför att genom varje hand medel gjorde sig mot

gättas och Frall. Man brukade så-
lunda inviga kyrkklockorna för sitt
ändamål genom att döpa dem.

De två båda kyrkklockor påstos
sålunda blivit döpta till namn-
en Johanna och Kristina.

Vår konung Gustav Vasa
färdigjod klockkastning enligt vilken
varje kyrka skulle till denna-
na avstå öfverflödiga ringklockor.
Jick även flera församling sig
förlagt att utlämna den enda
av sina kyrkklockor för detta
ändamål. Bergatona dess emellan
tid inte villig till att gå på
sitt avstå från sin kyrkklocka.
De begrep fullt väl att det inte
gick för sig att motstå det

kungliga påbudet, men de kom-
mo dock överens om att man
då än gick med klockan, så
skulle man krusas dock aldrig
på den. De bestämde sig därför
att: stället offra den till Märken.
Klockan blev därför nedtagen från sin
plats: klockstapel, varefter man
förde den till Torshuset vid
Lagården. Med en del pite sånktes
den där ned: vatten och offra-
des åt Märken. Man förbehöll sig
huvud att vid tillfälle återfå
ringklockan med att man i stället
offrade en god röd Twillingsover. Läst
länge fram i tiden, när klockskan-
ten inte var på lagordningen
utan hade historien till, ville

Bergsborna söka återfå sin ring-
klocka och gjorde därför mer ett
par dec. på nämnda staz till
stranden av Torgavik. Alarna hördes
mer i vattnet och då fingo män-
nen på stranden syn på klock-
an, som de med sina redskap söka
^{det} göra upp på stranden och hade re-
dan fått den till vattenytan. Men,
änade mannen, ska vi också försöka
rädda alarna, och vilket lyckades,
men när de fått upp den på
det torra igen, släppte mannen
taget i klockan, som sjönk åter
ner i djupet och har sedan dess
aldrig kunnat återfinnas igen.

De gamla berättade emellertid
att man någon gång under natten.

End Runnas för sina ljuset av den
förlorade Kyrkblocken, då den ringes
sammman i Vårkens gata. Follischus
brukade säga att han hade hört
denne ringning, liksom att han
en eller annan gång vid lågt vatten
ständ fått se en del av blocken
sticka upp över vattenytan, då dess
malmer bländade mot solen.

Brunlingabacken (Brudgumma
backen) Kallas Lagsäsen mitt för
Kyrkan. Backen hade fått sitt namn
därför att brudstören här hade sin
plats. Det var för en tid att brud
störarna vid Kyrkbröllop skulle ridit
upp på denna backe och brudpa-
ret foga sig på den lilla stenen,
medan folket beskådade de samma

Tyvärr har jag inte lyckats
skicka någon uppgift om vad
denna intressanta ceremoniell upp-
rörde härstädes.

Folktraditionen hade för att
berätta om en gammal pestkyr-
kogård norr om kyrkan. Denna
kyrkogård skulle varit använd för
begravning av ih för 800 år tillba-
ka. Att man under pesten 1710-1711
anlade pestkyrkogården här och
var då denna sjukdom härjade
som väst är ju bekant. Men
kunnada så var förhållandet un-
der pesten 1602. Väner jag inte.
I varje fall emana sig på-
nen från den tiden. By någon större
dödlighet förekom inte här i pesten

ACC. N:R. M. 7829: 20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

på Karl XII:s tid. Från Guldörens
utbredning ^{här} (1602) föreligger ju ingen stor
fästning i de olika församlingarna,
enär man ännu icke hade börjat
jora kyrkoböcker eller förteckning över
födde och döda. Det är möjligt att
Traditionen har varit vad den säger,
att det då blev så många lik, att
man avskilde en särskild begravnings-
ningsplats för de genom epidemien
omkomna. Familjen Kyrkohovmästaren
P. Aug. Bergenholty berättade att Kyr-
kostade J. E. Udstöm under sin Händ-
gång (här: pastoratet (han var kom-
missionär: Dorup 1872-80) skulle ha
utpekats ^{stället} ~~platsen~~ för denna begravnings-
ningsplats enligt bevisgäld, som han
inlämnat i Berga församling pastorsarkiv.